

Věc C-124/20

Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce

Datum doručení:

5. března 2020

Předkládající soud:

Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Německo)

Datum předkládacího rozhodnutí:

2. března 2020

Žalobkyně:

Bank Melli Iran, akciová společnost podle íránského práva

Žalovaná:

Telekom Deutschland GmbH

Hanseatisches Oberlandesgericht (Hanzovní vrchní zemský soud, Německo)

[*omissis*]

U s n e s e n í

Ve věci

**BANK MELLI IRAN, akciová společnost podle íránského práva, [*omissis*]
Hamburk**

– žalobkyně, navrhovatelky a odpůrkyně v odvolacím řízení –

[*omissis*]

proti

Telekom Deutschland GmbH, [*omissis*] Bonn

– žalované, odpůrkyni a navrhovatelce v odvolacím řízení –

[*omissis*]

[omissis] rozhodl Hanseatisches Oberlandesgericht (Hanzovní vrchní zemský soud) – 11. občanskoprávní senát – [omissis] dne 2. března 2020 takto:

I. Řízení se přerušuje.

II. Soudnímu dvoru Evropské unie se za účelem výkladu čl. 5 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 2271/96 ze dne 22. listopadu 1996 o ochraně proti účinkům právních předpisů přijatých určitou třetí zemí uplatňovaných mimo její území, jakož i proti účinkům opatření na nich založených nebo z nich vyplývajících (Úř. věst. 1996, L 309, s. 1; Zvl. vyd. 10/01, s. 75) ve znění nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2018/1100 ze dne 6. června 2018 (Úř. věst. 2018, L 199, s. 1) předkládají tyto předběžné otázky:

1. Použije se čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 pouze tehdy, pokud byl vůči obchodujícímu hospodářskému subjektu EU ve smyslu článku 11 tohoto nařízení vydán ze strany Spojených států amerických přímo či nepřímo úřední nebo soudní příkaz, nebo pro jeho použití postačuje, že cílem jednání hospodářského subjektu EU je i bez takového příkazu splnění sekundárních sankcí.
2. Odpoví-li Soudní dvůr na první otázku ve smyslu druhé alternativy, brání čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 takovému chápání vnitrostátního práva, že subjekt podávající výpověď může jakkoliv - tedy i s odůvodněním dodržet sankce uvalené USA - vypovědět dlouhodobý závazkový vztah se smluvním partnerem, který je americkým Office of Foreign Assets Control (OFAC) veden na seznamu Specially-Designated-Nationals-List (SDN), aniž by musel mít důvod k výpovědi a musel tedy v občanskoprávním řízení doložit a prokázat, že důvodem výpovědi každopádně není dodržování sankcí přijatých USA?
3. V případě kladné odpovědi na druhou otázku: Je nutno považovat řádnou výpověď, která porušuje čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96, nutně za neplatnou, nebo je účel nařízení splněn také jinými sankcemi, například uložením pokuty?
4. V případě, že Soudní dvůr odpoví na třetí otázku ve smyslu první alternativy, platí to s přihlédnutím k článkům 16 a 52 Listiny základních práv Evropské unie na jedné straně a k možnosti povolení výjimky podle čl. 5 odst. 2 nařízení 2271/96 na straně druhé také v případě, že hospodářskému subjektu EU hrozí při zachování obchodního vztahu se smluvním partnerem uvedeným na seznamu významné hospodářské ztráty na trhu v USA (v projednávané věci 50 procent obratu skupiny podniků)?

O d ů v o d n ě n í :

Žalobkyně je íránská banka, založená podle íránského práva, která v Německu provozuje pobočku se sídlem v Hamburku se 36 zaměstnanci. Hlavní činností žalobkyně je realizace zahraničního obchodu s Íránem.

Žalovaná je dceřinou společností společnosti Deutsche Telekom AG, která je jedním z největších německých poskytovatelů služeb v oblasti telekomunikací a její sídlo se nachází v Bonnu. Tato skupina podniků zaměstnává celosvětově více než 270 000 zaměstnanců, z toho více než 50 000 v USA, kde je dosahováno zhruba 50 procent obratu.

Smluvní strany uzavřely rámcovou smlouvu, která žalobkyni umožňuje shrnout všechny telefonní linky svého podniku na různých místech v Německu do jedné smlouvy. V rámci tohoto smluvní vztahu objednala žalobkyně u žalované několik produktů, které jí žalovaná poskytla a fakturovala. Tyto smlouvy tvoří výhradní základ interních a externích komunikačních struktur žalobkyně v Německu. Bez služeb poskytovaných žalovanou se žalobkyně - každopádně v současnosti - nemůže prostřednictvím své německé pobočky účastnit obchodního styku.

Měsíční obrat žalované, který jí přináší žalobkyně, činí o něco málo více než 2 000,00 eur. Žalobkyně plnila své platební povinnosti vůči žalované vždy včas a v plném rozsahu.

Poté, co USA v roce 2018 vypověděly dohodu s Íránem ze dne 14. července 2015 (Joint Comprehensive Plan of Action – JCPA) a v důsledku toho opět vstoupily v platnost původní sankce (Iran Transactions and Sanctions Regulations – ITSR), byla žalobkyně zapsána na seznam sankcí (Specially Designated Nationals and Blocked Person List – SDN) vedený OFAC (Office of Foreign Assets Control). Součástí sankčního režimu jsou takzvané sekundární sankce (secondary sanctions), které občanům, kteří nejsou občany USA, zakazují veškeré obchody s íránskými osobami a podniky zapsanými na seznamu SDN.

S účinností od 5. listopadu 2018 vstoupily v platnost nové sankce USA vůči Íránu, které jsou namířeny zejména proti finančnímu, bankovnímu a ropnému sektoru. Žalobkyně je těmito novými sankcemi dotčena a byla proto s účinností ke 12. listopadu 2018 vyloučena z telekomunikační sítě Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT), družstva založeného podle belgického práva.

Dopisem ze dne 16. listopadu 2018 vypověděla žalovaná veškeré smlouvy s okamžitou platností [*omissis*]. Ke stejnému datu zaslala žalovaná výpověď dopisem stejného znění nejméně čtyřem dalším zákazníkům s vazbou na Írán a se sídlem v Německu.

Všechny společnosti mají společné, že jsou též uvedeny na seznamu SDN. Žalovaná zaslala výpověď celkem deseti podnikům, které mají vazby na Írán.

V řízení o vydání předběžného opatření vedeného na návrh žalobkyně přijal Landgericht Hamburg (Zemský soud v Hamburku, Německo) rozsudkem ze dne

28. listopadu 2018 [omissis] předběžné opatření, jímž žalované uložil povinnost plnit platné smlouvy až do uplynutí řádné výpovědní lhůty. [omissis]

Dopisem ze dne 11. listopadu 2018 [omissis] zaslala žalovaná další výpověď. Tento dopis zní ve výňatcích takto:

„(...) dopisem ze dne 16.11.2018 jsme s okamžitou platností vypověděli níže uvedené služby. Z čistě preventivních důvodů mimoto vypovídáme tyto služby řádně k nejbližšímu možnému termínu.“

Řádné výpovědní lhůty jednotlivých smluv končily již 25. ledna 2019, 10. února 2019, 13. března 2019, 10. a 25. září 2019 a 30. ledna 2020. Zbývající smlouvy jsou platné ještě do 22. února 2020, resp. 7. ledna 2021.

Žalobkyně v řízení v prvním stupni navrhla, aby žalované bylo uloženo zachovat v provozu všechny smluvně sjednané linky.

Landgericht (zemský soud) žalované uložil, aby smlouvy plnila až do uplynutí příslušné řádné výpovědní lhůty a v ostatním žalobu zamítl. Řádnou výpověď předmětných smluv ze strany žalované považoval za platnou. Měl za to, že není v rozporu s článkem 5 nařízení č. 2271/96.

Žalobkyně podala odvolání proti té části rozsudku, již se její žaloba zamítá. Trvá na svém názoru, že řádná výpověď podaná žalovanou porušuje článek 5 nařízení č. 2271/96 a není proto platná.

Po vyhlášení rozsudku vydaného Landgericht (zemský soud) žalovaná dne 10. února 2019 odpojila jednu z linek, které jsou předmětem sporu, z důvodu uplynutí řádné výpovědní lhůty. Všechny ostatní linky jsou v současnosti dosud v provozu.

II.

Rozhodnutí sporu závisí na výkladu čl. 5 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 2271/96 ze dne 22. listopadu 1996 o ochraně proti účinkům právních předpisů přijatých určitou třetí zemí uplatňovaných mimo její území, jakož i proti účinkům opatření na nich založených nebo z nich vyplývajících (Úř. věst. 1996, L 309, s. 1; Zvl. vyd. 10/01, s. 75), ve znění nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2018/1100 ze dne 6. června 2018 (Úř. věst. 2018, L 199, s. 1). Před rozhodnutím o odvolání žalobkyně je tedy třeba přerušit řízení a na základě čl. 267 odst. 1 písm. b) a odst. 3 SFEU předložit Soudnímu dvoru Evropské unie žádost o rozhodnutí o předběžné otázce.

Účastnice řízení vedou spor o účinnosti řádné výpovědi ze dne 11. prosince 2018 [omissis], kterou chtěla žalovaná ukončit svůj obchodní vztah s žalobkyní. Právo na řádnou výpověď smluv, která se řídí německým právem, nesporně vyplývá ze Všeobecných dodacích podmínek žalované.

Žalobkyně má za to, že výpověď porušuje čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 a je proto neplatná. Žalovaná je toho názoru, že čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 neporušuje.

1. a) K první předběžné otázce:

Žalobkyně tvrdí, že výpověď podaná žalovanou je odůvodněná pouze snahou neporušovat sekundární sankce uložené Spojenými státy americkými. Nedoložila však, že by výpovědi předcházela přímý nebo nepřímý úřední nebo soudní příkaz ze strany USA. Oberlandesgericht Köln (Vrchní zemský soud v Kolíně nad Rýnem, Německo) měl ve svém rozsudku ze dne 7. února 2020 [omissis] za to, že v takovéto konstelaci nelze čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 už vůbec použít. Senát tento názor nesdílí, nýbrž považuje samotnou existenci sekundárních sankcí za dostatečnou, neboť pouze tak lze účinně naplňovat zákaz dodržování takových sankcí zakotvený v čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96.

b) Ke druhé předběžné otázce:

Právo na řádnou výpověď, na něž se žalovaná odvolává, nepředpokládá existenci důvodu výpovědi. Žalovaná je toho názoru, že čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 na tom nic nemění, neboť toto ustanovení jí ponechává podnikatelskou svobodu v tom smyslu, že může svůj obchodní vztah s žalobkyní kdykoliv ukončit. Její důvody nejsou v tomto ohledu relevantní.

Opírá se přitom o „Pokyny - Otázky a odpovědi: přijetí aktualizace blokovacího nařízení“ přijaté Komisí dne 7. srpna 2018 (C/2018/5344, Úř. věst. 2018, C 277 I, s. 4).

Zde se v bodě 5 uvádí:

„Zavazuje blokovací nařízení hospodářské subjekty EU k obchodování s Íránem nebo Kubou? Jaké se očekává jejich postavení mezi vyjmenovanými extrateritoriálními právními předpisy a blokovacím nařízením?“

Hospodářské subjekty EU mohou vykonávat svou činnost tak, jak považují za vhodné, v souladu s právními předpisy EU a použitelnými vnitrostátními právními předpisy. To znamená, že si mohou svobodně zvolit, zda obchodní činnosti v Íránu nebo na Kubě zahájí, či v nich budou pokračovat, nebo zda je ukončí a zda budou v daném hospodářském odvětví působit, na základě vlastního posouzení hospodářské situace. Účelem blokovacího nařízení je právě zajistit, aby hospodářské subjekty EU mohly taková obchodní rozhodnutí činit svobodně a nebyly k nim nuceny vyjmenovanými extrateritoriálními právními předpisy, jež právo Unie neuznává jako použitelné na hospodářské subjekty EU.“

Více německých soudů chápe tuto odpověď stejně jako žalovaná v tom smyslu, že své smluvně sjednané právo na řádnou výpověď smluv může kdykoliv využít bez uvedení důvodů. Oberlandesgericht Köln (Vrchní zemský soud v Kolíně nad Rýnem, Německo) ve svém indikativním rozhodnutí ze dne 1. října 2019 [*omissis*] výslovně konstatoval, že smlouvu lze ukončit také na základě „důvodů vyplývajících ze zahraniční politiky USA“.

Senát považuje toto chápání čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 podle odpovědi Komise za možné, má však i na tomto místě za to, že pak toto ustanovení neplní svůj účel. Logičtější se proto jeví výklad, podle nějž výpověď, jejímž rozhodujícím důvodem je dodržování sankcí přijatých USA, porušuje čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96. Pokud se však toto jednání zakládá na čistě hospodářských důvodech bez konkrétní vazby na sankce, čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 neporušuje, neboť v opačném případě by obchodní vztahy s Íránem nemohly být ukončeny nikdy. Tento názor sdílí německá literatura [*omissis*].

V důsledku tohoto pohledu by žalovaná musela výjimečně objasnit důvody své výpovědi, a každopádně by však musela doložit a případně prokázat, že rozhodnutí ukončit smlouvu nebylo přijato z důvodu obav z nepříznivých dopadů na trhu v USA. Bez těchto vysvětlení nelze totiž určit, zda výpověď porušuje čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96.

c) Ke třetí předběžné otázce:

Senát má za to, že výpověď, která porušuje čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96, je neplatná. V německém občanském právu by tato skutečnost vyplývala z § 134 Bürgerliches Gesetzbuch (občanský zákoník). Tento paragraf stanoví:

Právní jednání, které porušuje zákonný zákaz, je neplatné, nevyplývá-li ze zákona jinak.

Senát považuje čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 za zákonný zákaz v tomto smyslu.

Článek 9 nařízení č. 2271/96 však stanoví, že každý členský stát určí účinné, přiměřené a odrazující sankce, které budou uloženy v případě porušení jakéhokoli odpovídajícího ustanovení tohoto nařízení. Spolková republika Německo kvalifikovala ustanovením § 82 odst. 2 první věty Außenwirtschaftsverordnung (nařízení o zahraničním obchodu, dále jen „AWV“) ve spojení s § 19 odst. 4 první větou bodem 1 a odst. 6 Außenwirtschaftsgesetz (zákon o zahraničním obchodu, „AWG“) porušení čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96 jako přestupek, za nějž lze uložit pokutu do výše 500 000 eur.

Vzhledem k hrozcím hospodářským ztrátám žalované v případě vyloučení z trhu USA by proto bylo možno považovat za nepřiměřené bránit žalované v ukončení smluvního vztahu s žalobkyní místo toho, aby jí byla uložena (pouze) pokuta. Nařízení navíc - podle názoru senátu - neslouží přímo ochraně žalobkyně.

d) Ke čtvrté předběžné otázce:

Čtvrtá předběžná otázka souvisí s posledně uvedeným.

Senát má za to, že zákaz dodržování sekundárních sankcí staví takové hospodářské subjekty EU, jako je žalovaná, jejichž ochraně má nařízení podle své preambule sloužit, před obtížnou volbu. V případě, že budou dodržovat právo EU, hrozí jim vyloučení z trhu USA, budou-li dodržovat sankce, budou porušovat právo EU. Vzhledem k faktické vymahatelnosti sankcí přijatých USA proto hospodářským subjektům EU hrozí při dodržování práva EU za určitých okolností značné hospodářské ztráty. Skupina podniků Telekom dosahuje 50 procent svého obratu na trhu USA. Podle názoru senátu není toto riziko dostatečně vyrovnáno nárokem na náhradu škody zakotveným v článku 6 nařízení č. 2271/96. To samé platí pro možnost povolení výjimky, kterou stanoví čl. 5 odst. 2 nařízení č. 2271/96. Vzhledem k účelu tohoto nařízení, kterým je zamezit prosazování sekundárních sankcí vůči hospodářským subjektům EU, by schvalovací praxe musela být spíše restriktivní, neboť by mnohé mohlo hovořit pro to, aby postačovaly již jen hrozící hospodářské ztráty. Senát má proto pochybnosti o tom, že v případě nebezpečí značných hospodářských ztrát na trhu USA je obecný zákaz ukončení obchodního vztahu s obchodním partnerem, který je navíc ekonomicky nevýznamný, za účelem odvrácení tohoto nebezpečí slučitelný se svobodou podnikání chráněnou článkem 16 Listiny základních práv Evropské unie a se zásadou proporcionality zakotvenou v článku 52 Listiny základních práv Evropské unie.

2. Relevantnost předběžných otázek pro původní věc:

Odpověď na předběžné otázky je pro rozhodnutí sporu senátem relevantní, neboť na ní závisí, zda je řádná výpověď žalované platná či neplatná. Ustanovení § 7 první věty německého AWW, na nějž žalobkyně rovněž odkazuje, nelze k rozhodnutí o věci použít.

Ustanovení § 7 první věta AWW zní:

Je zakázáno učinit v zahraničním obchodu prohlášení, jímž se tuzemská osoba připojí k bojkotu vůči jinému státu (prohlášení o bojkotu).

Nezávisle na tom, zda se v případě výpovědi vůbec jedná o prohlášení o bojkotu ve smyslu tohoto ustanovení, nepřekračuje jeho oblast působnosti podle názoru senátu oblast působnosti čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96, to znamená, že pokud je řádná výpověď žalované platná podle čl. 5 odst. 1 nařízení č. 2271/96, pak neporušuje ani ustanovení § 7 první věty AWW.

Lauenstein
předsedající soudce
u Oberlandesgericht

Dr. Büßer
soudce
u Oberlandesgericht

Dr. Brauer
soudce
u Oberlandesgericht